

Bodleian Libraries

UNIVERSITY OF OXFORD

This book is part of the collection held by the Bodleian Libraries and scanned by Google, Inc. for the Google Books Library Project.

For more information see:

<http://www.bodleian.ox.ac.uk/dbooks>

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 2.0 UK: England & Wales (CC BY-NC-SA 2.0) licence.

Eligiosi ac veri Icti

officium in republica æque necessarium esse ac medici ægroto, nemo forte negabit; eo enim posthabito, nequissimus quisque, cui opes, potentia, technæ linguæque procacia in promptu, virum probum, bonum hisque armis haud instructum adeoque inermem pro arbitrio ac lubitu indignis modis tractare spoliare ac tantum non eliminare poterit. Inde Cicero *Lib. I. de oratore*: Non enim causidicum neque proclamatorem aut rabulam hoc sermone nostro conquirimus, sed eum virum, qui primum sit eius artis *antistes*, qui scelus fraudemque nocentis possit supplicio constringere, idemque ingenii præsidio innocentiam iudiciorum poena liberare: idemque languentem, labentemque populum aut ad decus excitate, aut ab errore deducere, aut inflammare in improbos, aut incitatum in bonos mitigare: Et paulo post: Sin autem quæreretur, quisnam iurisconsultus vere nominaretur: eum dicerem, qui legum & consuetudinis eius, qua priuati in ciuitate vterentur, & ad respondendum & ad a-

gendum & ad cauendum peritus esset; Hinc multa
 elogia Ictorum apud scriptores consignata lege
 cum primis vero ad sacerdotes *in l. 1. §. 1. ff. de iust. et
 iur.* haud incongrue referuntur; ad quam legem in-
 ter Kleinii dissertationes speciatim quaedam de officio
 Iurisconsultorum sacerdotali typis exscripta est; Et
 certe egregie de hoc argumento Seneca in Epist. 117.
 Doceat me, quam sacra res sit iustitia alienum bonum
 spectans, nihil ex se expetens nisi usum sui. Nil sibi
 illi cum ambitione famaue. Hoc ante omnia sibi
 quisque persuadeat: Me iustum esse gratis oportet.
 Parum est, adhuc illud persuadeat sibi: Me in hanc
 pulcherrimam virtutem vltro etiam impendere iuue-
 rit, ut tota cogitatio a ptiuatis commodis quam longis
 sine auersa sit. Illud adhuc tibi affige, quod paulo
 ante dicebam: nihil ad rem pertinet, quam multi
 æquitatem tuam nouerint. Qui virtutem suam publi-
 cari vult, non virtuti laborat sed gloriæ. Non videtur
 esse iustus sine gloria? At me hercle! sæpe iustus esse
 debes cum infamia. Et tunc si sapias, *Mala opinio bene
 parta deletat.* Enimvero ut hæc christiano haud
 indigna sint verba, tamen in Definitione iustitiæ &
 quando alias de virtutibus de iustitia & iure prisco
 Icti ac Philosophi sat prolixè scripserunt, non pote-
 rant non cœcutire, utpote qui lumine reuelationi
 carebant; id quod Pater Quenellius in præfatio-
 ne ad Epistolam Pauli ad Romanos, luculenter ac do-
 cte demonstrat, ostendens primarium scopum Apo-
 stoli in hac epistola fuisse, ut contra depravatam le-
 gem moralem ethnicorum differeret ac sua effata pro-
 fer-

ferret, sicuti alias in scriptis suis legem ceremoniam Iudæorum maxime impugnaverit; Verum utcumque hæc se habent, officium Iuris Consulti apud Romanos, quorum iura adoptauimus, honestissimum erat ad quod quiuvis e meliori luto adspirare sibi laudi ducebat: Militiæ enim aut eloquentiæ tentanda erat via, qua quis se posset tollere humo: at Orator & Iurisconsultus idem est, quoniam tunc temporis pro conditione reipublicæ liberæ, Icti seu aduocati maximum ornamentum in eloquio consistebat, & vix a Icti partibus, sicuti paulo ante citata verba Ciceronis euincunt, seiunctum esse poterat. Quod vero deinde maxime post tempora Augusti usque eo euiluerit officium hoc sacerdotale Ictorum, ut passim ac propalam contentui esset, hæc erat causa, quod in republica ipsa iam summa imis misceri cœperant: literæ, artes, bonique mores vilipendebantur, quilibet erat curator sui, & proinde pro veris doctisque Ictis nonnisi caussidici, rabulæ hominesque garruli existebant, quibus ad forum transcurrere rixas & discordias ferere, ac in turba lucellum quærere, non erat turpe; Sed non est ut ad hæc duntaxat tempora cogitationes nostras dirigamus: Quis enim ignorat quam parum fidei, & hoc quo vivimus ævo, attribuitur huic vitæ generi addictis, ita ut Ictus & homo irrelegiosus fere idem sit vulgo; At sicuti hæc convicia eos solum tangunt, qui Icti officium sacerdotale mentiuntur, de cetero vero vultures togatos agunt; Ita nullo non tempore ad honestam spem erectæ erunt mentes, ministri iustitiæ quibus in recto

decus consistet ac tutamen, qui postliminio quasi antiquam fidem, sacerdotalem dignitatem ac sancta iura ordini suo asserant ac vindicent, in quem honoratissimum numerum merito suo referendus est

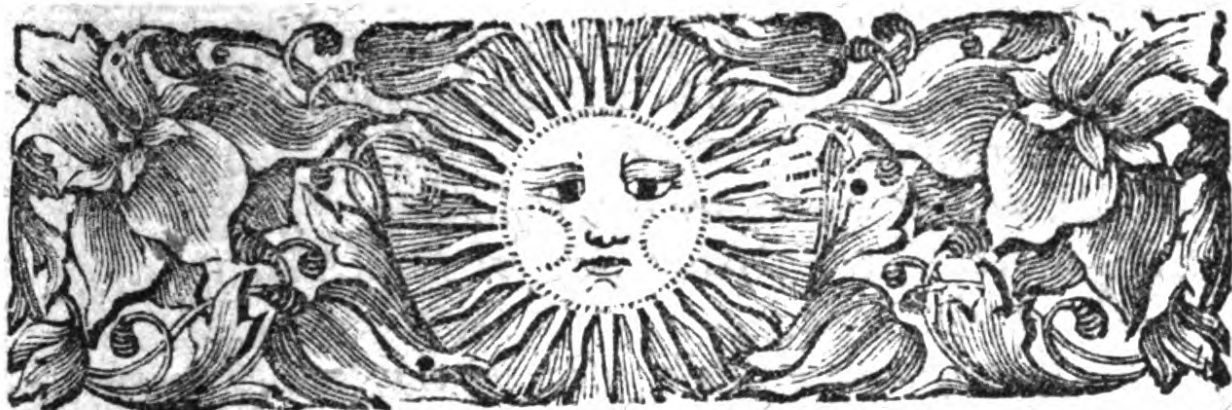
Prænobilissimus ac Doctissimus Dominus
IACOBVS BENEDICTVS
WINCKLERVS,

Autor Dissertationis præsentis; natus hic est Lipsiæ die 12. Nov. anno 1699, Patre, GEORGIO WINCKLERO, hereditario in Dœlitz, Stüntz & Starsiedelrenissimi ac Potentissimi Poloniarum Regis a Consiliis, non consule Lipsiensi meritissimo, grauissimo, matre MARIA ELISABETHA WINCKLERIA, nata de BERGER; quorum parentum cura & ductu ingenium, quod capacissimum sortitus est, primum in scholis priuatis optimis quibusuis electis præceptoribus, iis artibus ac disciplinis, quæ ad uerum cultum mentis, & solidam eruditionem ducunt, felicissime impleuit: Sic bene firmatis fundamentis, vt maiora superstruerentur non erat omnino, idcirco *hic Noster* anno decimo septimo in Acadiam Witebergensem se contulit, ibique praeter ceteris, ductoribus ac moderatoribus studiorum uisitatus est, auunculo suo DN. IO. GVIL. de BERGER, *Sacrae Cæs. Maiestatis & Sereniss. Polon. Regis Consiliario*, a quo *Haec* & eloquentiæ præcepta hausit; deinde iuris Romani cognitionem a CHRISTOPHORO, *Nobili Domino de BERGER; Seren. & Potentiss. Polon. Regis a consiliis aulae &*

uocat, & IO. BALTH. WERNHERO, *Ser. ac Pot. Polon. Reg. consiliario aulico & Facult. Iurid. Ordin.* Viris Clarissimis accepit, ac perdidicit cupidissime; Tum Lipsiæ redux per omnes partes Iurisprudentiæ, ciuilibus, canonicæ, ac feudalis iuit; Doctore cum primis Viro Famigeratissimo LÜDERO MENCKENIO, *Ordinario Academiae Lipsiensis dignissimo*, a QUO ut & a QUINT. SEPT. FLOR. RIVINO in doctrinis practicis, cum primis processus Saxonici institutus est; neque quod ad ius germanicum pertineat, prætermisit, cui in scholis GOD. HOFFMANNI, nunc *Professoris Francofurt. Primarii* operam dedit: pariter Collegia disputatoria, de quo iam specimina extant, frequentauit, atque ita ex omni parte recte institutus ac præparatus peregrina ora visere libitum est, & primo quidem per Germaniam iter fecit; Ratisbonæ & Vindobonæ apud *Virum Per-Illustrem* perque orbem literatum Celeberrimum IO. HENR. de BERGER, *Consiliarium Imperialem Aulicum grauissimum*, auunculum suum aliquantum temporis commoratus, porro transiit in Italiam, fixit pedem Venetiis, Romæ, Neapoli, Florentiæ & Augustæ Taurinorum, Genuæ, Mediolani; Tandem Visis omnibus quæ digna Visu sunt, virisque quorum in Orbe magnum nomen, salutatis, ac moribus, institutis, legibus harum quas adiit gentium, obseruatis, qui peregrinationum verus vsus est, tandem Viennam reuersus, ibique tempore aliquo exacto apud dictum suum Auunculum, patrios lares Lipsiæ sanus ac sospes reuisit, sicque maturum consilium iniit, summos in utroque iure honores in *Alma hac Fridericiana* fausto

fausto fidere capeffendi; ideo nos accessit ac ad con-
 fuetæ Examina admissus est, in quo talem se præstitit
 ut unanimes consensu ad reliqua progymnalimata
 denda admissus sit. Proinde proximo die Lunæ
 quæ erit 14. Mart. horis consuetis *Dissertationem suam*
Inauguralem ad Leg. Cornel. de Sicariis publice e Cath-
 dra defensurus est; hanc enim tam erudite conscrip-
 psit, ut illibata ipsi reddita sit; cui actui solenni
Magnificus Dominus PRO-RECTOR, Illustr. CANCELLA-
RIVS, Illustr. Comites, Barones, Patres Academi-
conscripti, Proceres, Mystæ, Ciues Academici, omnes
 que bonarum literarum æstimatores interesse velint
 decentissime inuitantur. Dab. Dom. Reminisc,
 M DCC XXIX.

OECONOMIA.

- §. I, II, III, IV, V, VI. *de Sulla, legis conditore, eius potestate & moribus, legisque ferendae causa.*
- §. VII, VIII. *de sicario, eiusque significatione propria, impropria, & latiori, itemque de telo.*
- §. IX. *de notione sicarii patentiore ex mente legis.*
- §. X. *de partu exposito.*
- §. XI. *de Maiestatis & parricidii crimine.*
- §. XII. *de his, quae pares habentur sicariis, & de discrimine inter tò puniri sicarium, puniri pro sicario, & puniri Leg. Corn. de sicariis.*
- §. XIII. *de ueneficis, ueneno malo, & quid inter sit inter sicarium & ueneficum.*
- §. XIV. *de his, qui, ut sicarii, leg. Cornelia tenentur.*
- §. XV. *de animo occidendi, eiusque nota, non indubitata.*
- §. XVI. *Indubitata.*
- §. XVII. *Notae indubitatae uberior explicatio.*
- §. XVIII. *Remouetur dubitatio ex lege C. de emendatione seruorum.*
- §. XIX. *de uulnerato.*
- §. XX. *de moriendi necessitate.*

- §. XXI. *ulterior de animo occidendi commentatio.*
- §. XXII. *de illo, qui, hominis occidendi, aut furti faciendi, causa, cum telo fuerit.*
- §. XXIII. *de discrimine inter hos & sicarios.*
- §. XXIV, XXV. *de acceptione doli pro facto. Eius rei copiosa declaratio.*
- §. XXVI. *de signo uero simili, aliquem cum telo, hominis occidendi, aut furti faciendi, causa, ambulasse.*
- §. XXVII. *Causarum quarundam compositio.*
- §. XXVIII. *de Mandatore caedis.*
- §. XXIX. *de obligatione mandantis, & poena.*
- §. XXX. *de percussione a multis.*
- §. XXXI. *Constitutio legis hac de re.*
- §. XXXII. *de Expositione partus.*
- §. XXXIII. *de L. XI. §. 1. ad L. Aquil.*
- §. XXXIV. *de publico iudicio, & poena legis.*
- §. XXXV. *de immunitate eorum, qui iure caedem committunt.*
De latrone.
- §. XXXVI. *de fure,*
- §. XXXVII. *Eiusque deprehensione.*
- §. XXXVIII, XXXIX, XL. *de aggressore, & illo, qui aliquem in uitae periculo constituit.*
- §. XLI. *de illo, qui aggressorem, in potestatem redactum, occidit.*
- §. XLII, XLIII. *de homine, casu occiso.*
- §. XLIV, XLV. *de iusto dolore.*
- §. XLVI. *de seruo, domino succurrente.*
- §. XLVII. *de ebrietate & ira.*
- §. XLVIII. *Conclusio.*

L. N. 7.

§. I.

Ex Cornelia, ficariis

infesta & ueneficis, nomen sortita est a (a) Lucio Sulla, gente Cornelia oriundo, qui, profligato ciuili bello, quod Marianarum duces partium inferebant, nouo exemplo, sui-
que metu nominis, dictaturam, libertate legum abrogandarum & constituendarum, aliaque exornatam praerogatiua, consequutus, animum ad coercendam ueneficorum & ficariorum audaciam adiecit.

§. II.

Eo grauior Sullae causa erat illis obuiam eundi sceleribus, quo latius ea culpa ipsius & cupiditate e-
A rant

(a) Seneca de Prouid. c. 3.

rant dissipata. Etenim ipse, hoste prostrato, cum
 ctos, quicunque immani exstitissent animo, crudeli-
 tate superans, bonis initiis, ut ait ille (b) malos ha-
 buit euentus. Primus tabulas proscriptorum propo-
 suit, quibus omnes (c) diuersarum partium, duces
 fautores, occidendos denotabat, omnes denique, qui-
 cunque ipsi uidebantur, uita spoliabat. Quam ob
 rem multitudini eorum, qui Sullae imperio, ob illat
 illi arma, perierunt, haud cessit istorum numerus
 quibus uel fortunarum amplitudo, uel priuatae dissen-
 siones & inimicitiae, (d) perniciem attulerunt.

§. III.

Neque Romae haec solum committebantur, se-
 per omnem Italiam (e) proscribat Sulla, totam
 que caedibus implebat. Quae a Sulla imperata (f)
 Magistro, ut Tullio (g) uidetur, pestiferorum uitio-
 rum, luxuriae, auaritiae, crudelitatis, non dissimili
 exercitus, neque dissimile hominum genus, exseque-
 batur. Quo enim arctius suos ille coniungeret sib
 milites, eisque uteretur promptioribus ad inferend
 patriae arma, multa illis non ex more Romanae disci-
 plinae indulgit, multa donauit, raptis, quae dono da-
 ret. (h) Qua quidem re id effectum est, ut largitio-
 nibus exhaustus, ipsa spoliaret templa, in quibus

Græ

(b) Sallustius Bello Catil. c. 11. (c) Appianus
 Bell. Ciu. L. I. (d) Plutarchus in Sulla
 (e) Plutarchus in Sulla. (f) Epitom. L.
 uii Libr. 88. (g) de Finib. bon. & mal. L.
 c. 23. (h) Plutarchus in Sulla.

Graecia illud in primis deplorat, quod in illa regione celeberrimum, (i) Delphis Apollini consecratum erat.

§. IV.

Hic est ille victor exercitus, cui caedem civium, ex ciuitate exactorum, Sulla committebat. Qui, cum fauente uteretur Sulla, neque se uero regeretur imperio, rapinis, luxuriae assuetus, Diis, quorum fana expilauerat, hominibusque infensus, non eos solum, quos Sulla nominauerat, sed alios etiam complures, alium ex alia causa, morte afficiebat. (k) Non praetermittendum existimamus Lucii Catilinae infigne scelus, qui, necato fratre, quo ille caesus iure uideretur, eundem, iam occisum, (l) proscribendum curauit. Cum frater fratri impune afferret manus, caedibus rapinis, non Roma solum, sed uniuersa redundaret Italia, & haec omnia moderaretur crudelitas, auaritia, libido, summa imis miscebantur. Qua de re Sallustius, Rapere, ait, (m) omnes, trahere, domum alius, alius agros capere, neque modestiam uictores habere, foeda crudeliaque facinora in ciues edere.

§. V.

Cum Sulla militem sanguine civium & sociorum abunde pauisset, ultimam operi manum imponens, ita animo affectas legiones septem & quadraginta, (n) si Appianum sequimur, tres & uiginti in

A 2

agros

(i) Plutarchus in Sulla. (k) Plutarchus in Sulla.

(l) Id. in Sulla. (m) Sallust. Bell. Cat. c. 11.

(n) Liu, Epit. L. LXXXIX.

agros deduxit. (o) Qua ratione malum disseminatum est. Tot fere per cunctam Italianam raptores uideres, tot ficarios, tot sceleratos, quot Sulla ad colendum agrum disperferat milites. Quorum animi in omni flagitio adeo erant infixi, ut mores suos, ne Sulla quidem mortuo, commutarent. Qua de re ita Chaeronensis, Sullae, inquit, milites (p) in agros ducti, rapinas iterum, & direptiones locupletium fomniare, & Catilinae in petitione consulatus auxilio accurrere.

§. VI.

Neque Romae minus erat grauis tribus Cornelia, quam idem Sulla ex decem millibus ualentissimorum seruorum, quos libertate donauerat, conflauit, qui ex ipsius nomine Cornelii uocati sunt (q) Non immerito animum aduertas in callidissima Sullae consilia, quibus amantissimam libertatis rempublicam ita iugo subdidit, ut, quo minus imperaret, per ipsum solum modo stetisse uideatur. Verum, cum in tanta effrenatorum hominum copia nemini uita salua, resque essent securae, necessitate coactus Sulla, ne grauius perturbaretur respublica, in cohibenda sceleratorum audacia, lege, quam explicandam suscepimus, perlata, diligentius elaborauit.

§. VII.

Indicauimus legis auctorem causamque. Nunc qui sint ficarii, qui sint uenefici; quo discrimine al-
ter

(o) de Bell. Ciu. L. I. (p) Plutarchus in Sulla
(q) Appianus de B. C. L. I.

ter ab altero sit separatus, exponemus. Sicarius, Græcis effertur (r) Σικάριος, Σίκαρις, quem verbo ἀνδροφόνου iidem luculentius significant. Basilio (s) Φονευτῆς, Harmenopulo (t) Φονῆς, uocabulum in usu est. Sicarii Romanis dicti sunt, παρὰ τὴν σίκαν, ἢ ἔσι σιδηρὰ μάχαιρα. (u) Haec clarius exposuit Iustinianus, Sicarii, inquit, *appellantur a sica* (x) *quod significat ferreum cultrum.* Quae his fuerit forma (y) alii disputent. Scitu magis dignum uidetur, quod ex his uerbis intelligimus, ficarios ad patrandam caedem sicas illas ferreas saepissime adhibuisse, & ex eo ficariorum nomen a uulgo adeptos esse. Quod tamen ad homicidas, qui etiam alio (z) modo caedem faciebant, traductum est. Itaque Fabius, ficarios, inquit, per abusum omnes uocamus, qui caedem quocunque (a) telo committunt.

§. VIII.

Quam dicendi rationem leges sunt secutae. Itaque non est reputandus pro ficario ille tantum, qui hominem sica occiderit, sed quicumque, (b) telo fiat

A 3

quo-

-
- (r) Labbaei Glossarium (s) in libris βασιλικῶν
 (t) in Promptuario iuris L. VI. c. 6. §. 1.
 (u) Labbaei Gloss. (x) Institut. de publ. iud. §. 5. item Vinnius ad h.l. (y) Brisson. de uerbor. signif. Pitiscus. Car. de Aquino in Lex. Milit. (z) Paulus Sentent. L. V. tit. XXIII. (a) Quintilian. L. X. c. 1. Hotto-
 mannus ad h. l. (b) Paul. Sent. L. II. tit. XXIII.

quolibet, uitam alicui ademerit. Quod ex eo in primis est manifestum, quia lex non ab eo solum, qui hominem occiderit, sed etiam, qui hominis occidendi, aut furti faciendi causa cum telo fuerit, superiorum poenas expetat. (c) Teli autem notio, non, si ueteres spectes, sed, si cum Iure consultis loquar, multa armorum genera complectitur (e) *Telum*, enim est omne illud, quod ab arcu, etiam, quod a manu emittitur, siue fustem (f) iacias, siue ferrum, siue lapidem, quae interpretatio in Lege (g) duodecim tabularum locum habebit. Quod apertius Paulus enarrat, *Telorum*, ait, appellatione, omnia, ex quibus singuli homines nocere possunt, accipiuntur. Distinguere Paulus telum videtur uoce singularium (i) a tormentis, machinisque bellicis, quibus regendis unius hominis opera par esse non solet. Addit, *Nocere possunt*. Quod uerbo *teli* conuenienter accipiendum. Genus igitur instrumenti quodcunque, quo homo uulnerari & interfici queat, pro telo habendum est, modo, ut Pauli est sententia, illud singulis ad pugnam seruiat,

§.

(c) L. I. princip. h. t. (d) Fest. in uoc. ar.
 (e) §. 5. Instit. de publ. iud. L. 233. de uoc.
 signif. (f) L. 7. §. 1. ad Leg. Aquil. (g)
 Tab. 2. Theophilus L. IV. h. t. (h) L.
 XI. §. telorum i. ff. ad Leg. Iul. de ui publ.
 54. §. 2. de furt. Alb. Gentilis ad L. 233. de uoc.
 signif. Paulus L. 9. ff. de ui publ. (i) Lect.
 nem laceffit Schulting. in Iurispr. Anti-Iur.
 p. 436.

§. IX.

Ex sententia tamen legis Corneliae latius patet uox sicarii, & omiſſa teli mentione, cunctos comprehendit, qui hominem (k) occiderint, cauſamque (l) mortis praebuerint. (m) Qua de re Tullius, omnes, inquit, qui caedem commiſerunt, uiros, mulieres, liberos, ſeruos, lex uocat in iudicium. Quod ita ex iure temperamus, ut tanquam ſicarii uniuerſi teneantur, qui rei (n) intellectum capere poſſint. (o) Frequens igitur in legibus mentio fit homicidae, ut eius, qui inter ſicarios reus conſtituitur. Neque minus homicidii uerbo illud indicatur facinus, in quod lege de ſicariis animaduertitur. (p) Dicit lex, qui hominem occiderit, cauſamque mortis praebuerit. Ex quo id depromimus argumenti, de quocunque, qui hominem conciderit, aut mortis ei cauſam dederit, Lege Cornelia quaestionem eſſe habendam, quamuis haud ad eo pauci, quos commemorabimus deinceps, ſi (q) crimen innocentia purgauerint, (r) abſoluti, poenae ſubducantur.

§. X.

- (k) L. I. princ. ff. ad Leg. Corn. de ſicar. & uenef.
 (l) L. 15. ff. h. t. (m) Tullius pro Cluent. c. 54.
 (n) L. III. princ. ff. de Reg. Iur. L. XXIII. de furt. L. XIV. de SCTo Silaniano L. V. §. 2. ad L. Aquil. (o) L. I. §. 3. ff. L. III. C. h. t. Paulus Libr. ſentent. V. t. 23. Auctor Collationis LL. Moſaic. & Roman. §. 5. Inſtit. de publ. iudic. (p) L. I. C. h. t. L. 5. C. eod. Paulus l. c. Auctor LL. Moſ. & Rom.
 (q) L. VI. C. h. t. (r) L. I. §. 3. ff. ad L. Corn.

§. X.

Illud silentio praeterire noluimus, in sicariorum numero eam non esse ponendam mulierem, quae data opera, partum abegit. Partus enim, ante, quam prodit (s) in lucem, *homo non recte fuisse dicitur*, sed habetur *pro mulieris portione*, aut (t) *parte uiscerum*, ideoque mulier non annumeratur parricidis, sed (u) *uim intulisse uisceribus suis dicitur*. Vacua igitur metu legis Corneliae, cuius supplicium declinat, grauiore exilio, (x) poena, non afficitur. Illud tamen Lege Cornelia mutatum uidetur, quod mulier nunc omnis, quae partum consilio perdidit, sit mittenda (y) in exilium. Quod animaduersionis generis antea in illis solum habebat locum, quae maritum et liberis defraudassent. Iste autem, qui dedit poculum abortionis, *dolo non facere uidetur*, neque tam delicti reus fit, quam mali (a) odio exempli. Qua etiam de causa nihil in eum constituit Lex Cornelia.

§. XI.

Nec tamen uindictam homicidii, quod confusum admittitur, semper Lex expetit Cornelia, sed, pro re suscepta, uel (b) Pompeiae de parricidis, uel co-

(s) L. IX. §. 1. ff. ad Leg. Falc. (t) L. I. §. 1. inspic. uentr. custod. part. (u) L. VIII. ad L. Corn. (x) L. XXXIX. ff. de poen. (y) L. VIII. ff. h. t. (z) L. IV. ff. de traord. crim. L. XXXIX. ff. de poen. (a) XXXIX. §. 5. ff. (b) uid. h. t. ff.

stitutioni (c) Iuliae Maiestatis locum concedit. Et initio quidem (d) legis Corneliae seueritas parricidas quoque affligebat. Nunc autem, cum Parricidarum (e) supplicium sit uehementer auctum, ille, qui patrem, matrem, & si quos alios (f) Pompeii Lex memorat, improbe necauerit, ut parricida extinguetur, simili modo, qui Augustum, aut illos, qui celeberrima ista lege (g) custodiuntur, scelesto consilio appetierit, Iuliae Legis supplicio consumetur.

§. XII.

Hi sunt fere isti, quos nomine sicariorum Sulla comprehendit. Lex tamen Cornelia in his se non continuit, sed ad eos transitum fecit, qui hominis occidendi causa *cum (h) telo ambulauerint*. Coniecti praeterea in agmen sicariorum, qui furti (i) faciendi causa cum telo fuerint, credo, quia ab his homicidia frequenter perpetrabantur. Progressus est deinde autor legis *ad iudicem*, qui *sub (k) causam capitalem*, pecuniam acceperit, ut publica lege reus fieret, *ad magistratum*, qui idem ausus fuerit, siue qui, cum in magistratu esset, eorum quid fecerit (l) *contra hominis necem, quod legibus permissum non sit*. Testis item, qui *falsum testimonium dolo malo dixerit, quo quis publico iudicio*

B

rei

-
- (c) ff. h. t. C. h. t. (d) L. i. de Leg. Pomp. de Parr.
 (e) L. IX. ff. h. t. C. de his qui patr.
 (f) L. I, III, IV. ff. de Leg. Pomp. de Parricid.
 (g) L. V. C. ad Leg. Iul. (h) L. I. princ. h. t.
 (i) ibid. (k) loc. cit. (l) L. IV. princ. h. t.

rei (m) capitalis damnaretur, eodem iure utitur. rem notam incurrit, cuius dolo malo incendium factum erit, quiue, cum magistratus esset, publico praeesset iudicio operam dedisset, quo quis falsum iudicium profiteretur, quis innocens conueniretur, condemnaretur. (n) Ex hoc fit perspicuum, differre inter se, esse sicarium, plebem ut sicarium, & puniri lege Cornelia de sicariis. (o) Non fit sicarius, cognouimus. Opprimi cernimus grauius primo odio, & mulctari, ut sicarium, qui hominis occidendi, seu furti faciendi causa cum telo uersa fuerit, qui uel magistratus, uel iudex, uel testis, causa capitis, fraude reum circumuenerit, uel, cum esset in magistratu, contra hominis salutem factum sit aggressus, quae legibus uentantur. Eum autem cuius dolo malo incendium factum erit, & magistratum, qui testem, quo innocens iudicio publico conueniretur, aut damnaretur, subornauit, neque sicariorum nomine appellandos, neque pari cum sicariis grauius esse collocandos, argumentis conuincimur, quod neque occidant, neque animo caedem uoluant, neque capitis negotium, alicui facestant. Eam enim scimus publicorum (o) iudiciorum esse naturam, quaedam sint capitalia, quaedam non capitalia. igitur, neque ut sicarii puniuntur, neque cum sicariis ob fraudem capitalem conferuntur, sed, legis uincula, tempore insequenti, ob singulare, credo, odium (p) ad eos transfusa, supplicio tantum legis Corneliae

(m) L. I. §. 1. (n) L. I. ff. princ. h. t. (o) L. 2. ff. publ. iud. (p) L. XVI. ff. de poen. §. 9,

neliae subiecti fuerunt. Quod postea frequentius factitatum est, adeo, ut haec lex partim (q) rescriptis Principum, partim (r) Senatus Consultis magis amplificata, ad multa alia facinora translata sit, uel re-tento supplicio sicariorum, uel (f) eodem mitigato.

§. XIII.

Haec de Sicariis dicta sunt, quibus aggregan-tur uenefici. Hi ita nobis describuntur, *qui arti-bus (t) odiosis, tam uenenis, quam susurris magicis, homi-nes occiderint, uel mala medicamenta publice uendiderint. Qui hominis necandi causa (u) uenenum confecerit, dede-rit, uendiderit (x) habuerit, qui mala (y) sacrificia fe-cerit, habuerit.* Complectitur igitur ueneficus, cum il-lum, a quo uenena mala improbe tractantur, tum magum, qui fraude sua hominem confecerit. (z) In quo argumento alias copiosius uersati sumus. Adii-cit Lex, *mala. Nomen enim ueneni (a) medium, & tam id, quod ad sanandum, quam id, quod ad occidendum para-tum est, continet.* Malis accensetur uenenis, (b) quod amatorium appellatur, de quo Constantinus, qui, ait, *pudicos animos ad libidinem deflexisse detegentur* (c) Phil-

B 2

tra

-
- (q) L. IV. §. 1. h. t. (r) L. III. §. 2, 3. L. IV. §. 2.
L. V, VI. L. XI. §. 2. L. XIII. ff. h. t. (f) L. VIII.
ff. h. t. (t) §. 5. Instit. de publ. iud. (u)
L. I. princ. h. t. (x) L. III. §. 1. ff. h. t. (y)
L. XIII. ff. h. t. (z) Ad tit. Cod. de mal.
math. & caet. simil. (a) L. III. §. 2. ff. h. t.
(b) L. III. §. 2. ff. h. t. Paulus Sent. L. V. tit. 23.
L. XIV. (c) L. 4. C. de mal. & math.

tra nuncupantur graecis, & uenenis, quibus ad salutem utimur, (d) opponuntur. Patet, qui ueneficis nominentur. Discrimen autem inter ficarium & ueneficum facile inuenias, sceleratus est uterque, tantum ficarius, quam ueneficus, eademque ambo condemnati lege, ad idem rapiuntur supplicium. Et ficarius quidem telo, lapide aut simili modo facinus conficit, ueneficus autem uenenis, & magicae artis scientia, teterrima perficit incepta.

§. XIV.

Transeamus ad ea, quae Lege Cornelia de Siciariis cauta sunt & ueneficis. (e) *Qui hominem occiderit* (f) *causamque mortis dederit*. Ligantur his uerbis masculus & foemina, seruus & ingenuus, minor, impubes, & ut paucis enuntiem, quicumque rei, quae agitur, intellectum (g) capere possint. Serui adstringuntur, quia caedes iuri naturae repugnat. *Cum* (h) *inter nos cognationem quandam natura constituit, consequens est, hominem homini insidiari, nefas esse*. Naturae autem ui omnes homines (i) *aequales habentur*, quod in omni (k) delicto seruatum est. De serui igitur caede (l) Lege Cornelia agere domino liberum est. Pote

(d) Libr. Βασιλικῶν ad h. t. (e) L. I. princ. ff. a L. Corn. (f) L. XV. ff. h. t. (g) L. II. ff. de reg. iur. L. V. ff. ad L. Aquil. §. 2. (h) L. III. ff. de iust. & iur. (i) L. XXXII. de reg. iur. (k) L. II. princ. ff. de custod. & exhib. reor. L. I. §. 1. ff. de pben. L. I. §. 2. h. (l) L. XXIII. §. 9. ff. ad L. Aquil.

Potest ille quidem, quod, seruo occiso, ex patrimonio ipsius abest, Lege (m) Aquilia persequi. Atamen, cum hac actione recuperetur tantum, quod ad rem Domini pertinet, criminali actioni non fit (n) praeiudicium. Quod pariter obtinebit in seruo, cui mortis necessitatem aliquis attulerit.

§. XV.

Quo autem Lege Cornelia de caede iudicium fiat, necesse est, ut, qui occidat, aut mortis sit *causa* alicui (o) *animum habeat occidendi*, qui uoluntas nocendi, fraus, noxa, dolus, appellatur. (p) Quod Graeci eleganter exponunt. ὁ σκοπὸν ἔχων φονεύσαι. Versari autem in dolo omnes, qui hominem uel morte afficiunt, uel moriendi inuoluunt necessitate, credendum arbitramur. Quae uerba legis tam late manantia, (q) *qui hominem &c.* declarant. Nihil igitur refert, num homo, telo necatus, an strangulatus, saxo elisus, aut alia ratione sit interfectus. Itaque, ut possit absolui, aut castigari leuius, qui homicidii postulatus est, iure caesum uideri eum, qui periit, aut casu caedem hominis contigisse, argumentis euincat. (r) *Innocentia enim crimen purgandum est*, & (s) *monstrandum, iure aut casu, non fraude, hominem*

B 3

(m) Lege citata. (n) Instit. §. 11. ad L. Aquil. L. XXIII. §. 9. ff. ad L. Aquil. L. III. C. de L. Aquil. (o) L. I. §. 3. ff. h. t. L. VII. ff. h. t. L. I. ad Leg. Pomp. de Parricid. (p) L. I. C. h. t. L. II. ff. h. t. (q) L. I. §. 3. (r) L. VI. C. h. t. (s) L. I. C. h. t.

nem esse sublatum, idque adeo luculenter est probandum (t) *ut ambigi super hoc non possit.* Hic illud animaduvertere liceat, Lege Cornelia de sicariis non semper adstringi eum, qui, animo hominis perimendi, uitae eius finem attulit. Percussor enim (u) latro (x) aliique, ut memorabimus modo, impune caeduntur.

§. XVI.

Haec autem fraudis opinio, quam de quocunque homicida leges praecipunt, uehementer corroboratur. si eadem gladio, quo, (y) ut uberius disputabitur, omne ingens & perniciosum continetur telum, aliquis conscuerit. Animus enim caedi indubitate creditur adfuisse. (z) Verum cum illorum conditio longo sit interuallo disiuncta, quorum alteri dolo quidem uideantur occidisse, alteri autem *indubitate* dolum admiserint, cum ab illis crimen excusari, ab his autem uix queat auerti, de omni hac diligentius nobis uidetur cogitandum.

§. XVII.

Verba legis haec sunt, *Qui hominem non occidit sed uulnerauerit, ut occidat, pro homicida damnandus est. Nam, si gladium strinxerit, & in eo percusserit, indubitate occidendi animo id eum admisisse.* (a) Omnes nobiscum

(t) L. V. C. h. t. (u) L. III. Cod. h. t. (x) L. I. C. h. t. (y) §. sq. (z) L. I. §. 3. h. t. (a) L. XIII. ff. ad L. Corn.

conuenerint, cum de consilio illius tam grauer iudicetur, qui hominem ense uulnerauerit, eadem fraudis suspicione eum onerari, qui gladio mortem intulerit. Qui enim occidit gladio, uulnerat etiam gladio, & uulnus quidem imponit grauissimum. Gladius autem loco exempli ponitur, & omnia exitiosa tela comprehendit. Quod ex eo reddimus perspicuum. Cum Leges, si homo uulneratus fuerit, occidendi uoluntatem esse puniendam, & pro ipsa habendam caede, edixissent, *ex re*, aiunt, (b) *constituendum hoc*. Gladium deinde, ex quo hoc caperetur argumentum, nominant. Quilibet cernat, hisce uerbis, *ex re constituendum hoc*, iudici liberam existimandi facultatem esse relictam, & loco exempli gladium fuisse constitutum, quod ex illis, quae sequuntur, luculentius constat. Nam, *si clauis percussit, aut cucuma in rixa, quamuis ferro percusserit, non tamen occidendi animo, leniendam poenam eius, qui in rixa causa magis, quam uoluntate, homicidium admisit.* (c) In sensus incurrit, quamuis cucuma, aut clauis, in rixa caedes facta sit, dolum tamen, ut poena legis leniatur, abesse oportere. Facilius autem, cum illa non adsit grauissima caedis opinio, iudici poterit probari, casu, non dolo, caedem contigisse. Ex cucuma igitur, ex clauis, quae tamen aequae exempli loco commemorantur, (d) benignius de accusati animo faciendum iudicium, eiusque audienda est excusatio, quod casu caedes euenerit. Iam componas

(b) L. I. §. 3. ff. h. t.
C. h. t.

(c) L. I. §. 3. ff.

(d) L. V.

nas cuccumam & clauim cum fica, cultro ferreo, pugione, hasta, & alio mortifero telo, statim deprehendes, ad gladium, non ad clauem, instrumenta illa perstifera esse referenda. Haec itaque omnia gladii exemplo indicantur, eodemque modo de caede, consulto admissa, iudicem faciunt certiolem. Eadem fert ratio, ut fustem grauiissimam, lapidem ingentem & quodcunq; telum diruendo humano corpori fapum, gladii loco habeamus, & de illo, qui tali usu instrumento, fata alicui accelerauerit, simili ratione iudicandum censeamus. Omnia autem illa, quae homine exstincto, iudici seruanda accepimus, etiam tum erunt custodienda, si homo ita fuerit percussus, ut uitam retinere non possit. (e)

§. XIIX.

Neque nos de sententia mouet Constantinus eum serui occisi declarans esse reum, *qui uoluntate ictu fustis aut lapidis seruum ceciderit, uel telo usus, leuiter uulnus infixerit.* (f) Ab eo enim, quod domino lege eadem in seruum licet, haud commode ducas argumentum. Ait enim Lex Cornelia, *Et, qui hominem non occidit, sed uulnerauit, ut occidat, pro homicida damnatur,* neque ita multo post, *si gladio in homine percussus, indubitate animo occidendi id admisit.* (g) Hic uulneris exitiosi mentio non fit, sed tantum uulneris, quod gladio illatum sit. Dominus autem serui occisi accusatus

ni te

(e) L. XV. pr. ff. h. t.

(f) L. de emend. seru

(g) L. XIII. ff. h. t.

ni telo uulnus letale seruo incusserit, lege reus non fit. Scimus tamen, gladium in teli uerbo inesse. Ex quo consequitur, Constantinum dominis in seruo de legis acerbitate aliquid concessisse, quod, cum dominos saltem respiciat, aliis indulgere non conueniet. (h)

§. XIX.

Eadem uero, quae de caede, patrata ferro, sunt memoriae prodita, in ea etiam obtinebunt causa, cum homo gladio aut telo pernicioso tantum uulneratus est. (i) Animus enim occidendi, qui ex gladii percussione aestimatur, siue dolus, Lege Cornelia pro facto accipitur. (k) Nec tamen credimus, si iudici possit eius fieri probatio, quod cultro quis, nec uulnerandi, nec occidendi, animo, sed ad genas saltem scindendas, fuerit usus, adeo indubitate ex instrumento, quamuis mortifero, esse coniecturam ducendam, ut etiam ueritas contemnenda sit. (l)

§. XX.

Et haec equidem de illis cauta sunt, qui uel admiserint homicidium, uel hominem adeo acceperint acerbe, ut ex ictu conualescere non possit. Quae moriendi necessitas ex Lege Aquilia declaranda est. (m) Quo autem difficilius patimur, ex Lege Aquilia explicari Corneliam Legem, siquidem haec a ciuitate maleficia

C

(h) L. XIV. ff. de LL. (i) L. I. §. 3. ff. h. t.
 (k) L. VII. ff. Aquil. (l) L. XXIII. §. II. ad Leg. Aquil.
 (m) L. XXX. §. 4. L. LII. pr. ad Leg. Aquil.

leſicia arceat, illa rei familiari ferat ſubſidium, & quae
cautius in hac re Ictum uerſari oporteat, eo uehementius omiſſam a Triboniano dolemus Pauli ſententiam, ex qua haec uniuerſa quaefitio elegantius componeretur. *Cauſa mortis idonea non uidetur, cui caeſus homo poſt aliquos dies, officium diuturnae uitae retinens, deceſſit, niſi forte fuerit ad necem caeſus, aut taliter uulneratus.* (n) Cuccumae uerbum ſilentio transmittimus, cum haec prouincia a Voſſio egregie ſit adminiſtrata. (o)

§. XXI.

Haec ſi mente ſedulo expendimus, in promptu eſt, non ſemper deſiderari, quo quis Lege Cornelia fiat reus, ut animus occidendi hominis occiſione antecedit, aut cum caede ſit coniunctus. Qui equidem ſi adſit, nulla ſuper eſt dubitatio, quo minus Lege Cornelia de reo iudicare magiſtratus debeat. Sed ut in rixa fieri ſolet, ſi quis aliquem gladio traicit non occidendi animo, ſed ulturus inimicum, non tamen nihilominus ſit occiſus. Leges conſtituuntur ne de animo occidendi dubitetur. (p) Ex quo apparet, ex instrumento, quo quis contra alterum fuerit uſus, leges de propoſito facere coniecturam, quod iuris nos probaſſe, exiſtimamus. Quam rationem ſi quis qui, erit neceſſarium, in omni cauſa, cum telo, quo ex ferro confectum, uel alia ratione ita comparatum

(n) L. V. t. 32. ſent. L. V. Lex Ant, (o) in Etymol. Piti

(p) L. I. §. 3. ff. h. t.

est, ut homo facile illo euerti possit, homo interierit. Si quis igitur aliquem, ira incitatus, leto affecerit, eo armatus telo, quo homo deleatur facile, sibi reus attribuat, quod ea egerit, quae non cogitauit, eaque perfecit, quae ex ipsius facto proficiscebantur. Et haec equidem, si homo occisus fuerit. Quid autem constituemus, si homo caesus non sit, sed leui tantum uulnere affectus. Siquidem ex lege sit iudicandum, ut non ignoramus, qui gladio, aut alio ferro, apto ad caedem, percusserit, ut homicida puniendus est. (q) Sin uero fuste leuiore, aut alio instrumento, haud ita exitioso, baculo, minoris ligno ponderis, homo ita sit uulneratus, ut mors non consequatur, credimus, cum de gladio tantum & ferro, lege tam atrociter sit cautum, ex ictu leuiore, illato fusti, de consilio caedis coniecturam non esse faciendam, siquidem etiam iniuriae faciendae causa uulnera inferuntur. (r) Id quod tamen ex re semper erit constituendum. Etenim, si quis inimicum fusti ingenti fuerit adortus, & eius caput adeo grauiter, saepiusque contuderit, ut homo casu uideatur seruatus, cum de animo occidendi non possit dubitari, lege (s) ille Cornelia, ut percussor, nobis uideatur esse damnandus. Ceterum cum eo, qui, gladio percussurus, casu tamen non percusserit, mitius esse agendum, ideo existimamus, quia Leges tam acerbe animum illius tantum in-

C 2

ter-

(q) L. I. §. 3. ff. h. t. (r) L. II. ff. de poen. L. XXV. ff. de LL. L. CIIIX. CLV. de reg. iur. L. VII. §. fin. L. VIII. ff. de iniur, (s) L. VII. ff. h. t.

interpretantur, qui, gladio stricto, in homine percussere rit. (t)

§. XXII.

Aequè, ut sicarius, legem experitur acerbam qui hominis occidendi, furtive faciendi causa cum telo ambulauerit. Quantum teli complectatur nomen, antea nobis pertractatum est. Haec autem, ut scribendo coniunxit Legislator, ita interpretando copulata esse oportet. Itaque sicarius, aut fur, qui cum telo, non hominis occidendi, aut furti faciendi, sed sui tutandae causa (u) prodierit, nihil egit, quod lege est prohibitum. Haud equidem nego, grauissima eiusmodi homines cum telo deprehensos, laborare suspitione, neque tam facile de animo fidem eis habendam esse. Verum tamen, quamuis, exigentè argumentorum probabilitium & certorum indiciorum uel, etiam tormentis (x) de uero quaestionem posse haberi non inficiet, excusatio tamen illa, quod tutandi sui causa telum reuogesserit, erit audienda. Quid autem statuemus, si quis corporis defendendi gratia, cum telo egressus, furtum fecerit. Reus, cur excusari non possit, causa nulla est, siquidem animus abesse a facto non debet. Quaestioni tamen dandum esse locum non dubitamus. Factum autem eum, qui seruandi corporis causa cum telo processerit, postea hominem percussisse. Et hoc quidem legis capite reus non tenebitur, incurrit tamen in legem Corneliam ex alia causa, uel quod hominem occi-

(t) L. I. §. 3. ff. h. t. (u) L. II. ff. de ui publ. (x) L. V. §. 1. de quaest.

occiderit, uel quod mortis necessitatem iniecerit, uel gladio alioque uulnerauerit pestifero telo, ex quo de animo occidendi, coniecturam duci, leges imperant. (y)

§. XXIII.

Multum uero homicidae ab illis sunt distincti, quos modo in scenam produximus (z) *hominis occidendi, aut furti faciendi causa cum telo ambulantes*. His enim nulla prorsus salutis spes relinquitur. Homicida autem, si uel casu, uel iure hominem confecerit, liberari potest. Hi, si cum telo, quod tam uastae est significationis, prodierint, lege uinciuntur, illi, ni exitioso telo, de quo disseruimus, fata alicui maturaerint, nonnunquam a poena possunt liberari. Homo etiam, ut recordamur, iniuriae causa potest uulnerari, his tamen ne hoc quidem modo periculum auertere liceat. Ille, qui aliquem fusti leuiter uerberauerit, siue, cum gladio ferire cogitaret, aberauerit ictu, mitiorem experitur legem, hi autem, etiamsi ne telum quidem produxerint, de capite periculum non depellunt. Haec est insignis illa & celeberrima lex, quae perniciose consilia poena repellit, & in quo propositum, seu dolus, pro facto accipitur. (a)

C 5

§. XXIV.

(y) Paragraphi supp. (z) L. I. ff. h. t. (a) L. VII. ff. h. t. Harmenopolus L. VI. tit. 6. §. 1. Libr. Basil. L. I. h. t. Paulus L. V. t. 23. §. 3. sentent. L. XVI. §. 8. de poen.

§. XXIV.

Figere hoc loco pedem oportet. Etenim cum consilium cadat in delictum, indagandum nobis videtur, qua ratione lex pro facinore consilium cogitatio coartat. Certum est illud, poenam cogitationis poenam neminem, (b) neque, quamdiu cogitatio ista in delictum uertitur, leges grauius quidquam statuunt, etiam si cogitatio excogitata, ut ait ille, (c) rei alicuius faciendae ad delictum peruenit. Verum cum a consilio ad delictum actum aliquod sis progressus, quod ad exitum rei propositae spectat, rei immutatur facies. Hoc ab exitu rei, quam animo concupisti, uel prope abest, uel longius. Itaque, si domi tuae, ira incensus, tollens inimici certus, telum sumpseris, illud tamen, rem reuersatus, statim posueris, te lege Cornelia arcesse dum non puto, quia haec tua actio longius a rei exitu remota fuit. Quod si aedes egressus tuas, armatus telo, inimicum quaeras, deinde, scelus abornatus, sis reuersus, & telum abieceris, quo citius cogitatio filii te poenituerit, eo mitiores te habiturum esse leges, omnes arbitrabuntur. Sin autem, domo relicta cum armis inimico sis insidiatus, nec ex tua parte aliquid obstat, quo minus caedes perpetretur, sed a reuersarii potius prudentia, qui sibi a periculo cauent, uel casu, quod eius, quem odisti, facultatem (d) rei exitus non es, tuum disturbetur propositum, lege nocere

(b) L. I. §. 1. de furt. L. XIX. ff. de poen. (c) Tullius L. I. c. 25, de inuen. (d) Paulus se L. III. t. 23.

nocentem esse, constat. Etenim hic tuus conatus cum facto erat fere coniunctus, ambulasti cum telo hominis occidendi causa, nec, si mentem spectemus tuam, per te stetit, quo minus occideretur homo, sed omnia illa, quibus res extracta est, extra te fuerunt posita.

§. XXV.

Si autem, telo instructus, conatu inimici perden-
 den di, domo exeas, deinde, cum ille ueniret in con-
 spectum, animo commutato, telum abiicias. Ab illa
 quidem parte legis, quae percussores & eos ulciscitur,
 qui uulnerant occidendi animo, discedes liberatus,
 reus tamen non minus hac ratione haerebis, quod
 cum telo hominis occidendi causa ambulaueris. Poe-
 niteat igitur te tui consilii ante, quam cum telo aedi-
 bus te tuis animo occidendi eiicias, & si forte aedi-
 bus gradum extuleris, quo poena tibi facilius miti-
 getur, quam celerrime, deposito consilio, domum
 redeas. Cur autem a norma legum communi Sulla
 discesserit, quae exitum spectare semper consueue-
 runt, Claudius te doceat. (e) *Nonnunquam euenit, ut
 aliquorum maleficiorum supplicia exacerbentur, quoties ni-
 mium multis personis grassantibus exemplo opus sit. Et
 hoc recte, meo quidem iudicio. Quo enim longius
 homines a sceleris cogitatione remouentur, eo ma-
 iori interuallo ab ipso scelere sunt dirempti.*

§. XXVI.

(e) L. XVI. de poen. L. CCXXV, de uerb. signif.

§. XXVI.

Recte equidem leges, cum scelestas refrac-
rent cupiditates, notas quasdam addiderunt, & si-
ex quibus de sanguinolento animo constaret. Si
igitur gladio sauciatus sit, quamuis ex ictu aegro
non obierit, si quis ferro fuerit appetitus, & uuln-
tus, si denique quis alio telo, quod excindendo hu-
no corpori inuentum est, sauciatus fuerit, ille, qui
cussit, (f) caedem spectasse creditur. Difficilius tan-
uoluntas illius, qui cum telo, *furti faciendi, aut ho-*
nis occidendi, causa, ambulauerit, apprehenditur. Etenim
qui gladio uulnus facit, prodit consilium, qui
telo fuit, quod agere cupiuerit, relinquit in ince-
Sui enim conseruandi (g) causa telum ferre cui
permittitur. Ex *causa* (h) igitur prudens iudex
toto negotio capiat consilium. Si homo prostra-
famae, furti, hominisue occisi insimulatus, uagus,
scurus, pauper & prodigus, luxuriosus, arte hono-
qua ad uitam sustentandam utimur, destitutus, I-
religionis, uirtutis contemptor, quaestum facien-
crebra rerum alienarum & furtiuarum uenditione
tempore, quo domi honestiores se continere so-
in eo loco, ubi nihil negotii, furandi autem occa-
nem habebat uberrimam, cum telo deprehensu-
omnino multis onerari talem remur argumentis, q-
furti faciendi causa cum telo ambulauerit. Neque m-

(f) L. I. §. 3. ff. h. t. (g) L. XI. §. 2. ff. de ui
Auctor LL. Mos. & Rom. ad h. t. L. III.
L. LII. §. 2. ff. ad L. Aquil.

iste, qui in alienis abditus aedibus, noctem expectet, si consuetudinem cum sicariis aut cum furibus habeat, si uita eius flagitiosa sit, si furti, homicidii uel iam commissi, sit suspectus, haud ita facile erit dimittendus. Qua in re iudicis sagacitati (i) campus aperitur.

§. XXVII.

Ex his, quae pronunciauimus, multae & magnarum causarum quaestiones possunt definiri. Caueat igitur unusquisque, ne, gladio, nudato, hominem percutiat, ne cultro ictum inferat, siquidem ex plaga, quae ferro letifero iniicitur, de occidendi animo indubitata nascatur opinio. Caueat rusticus, caueant robustiores, ne fustibus caedem committant, aut ita affligant infirmiores, ut illi uiuere, casu uideantur. Pugnas autem illas, quas duella uocant, ne quis condicat. Etenim cum ille, qui ad certamen uocat, tum alter, qui se certamini sistit, quia cum telo ad caedem progrediuntur ambo, *hominis occidendi causa cum telo* ambularunt. Si autem duo ita conuenerint, ut cum armis concurrerent quidem, sine caede tamen, hi equidem *cum telo hominis occidendi causa* non ambulant, sed, si uulnus inferatur, nihilo ille minus, qui sauciauit, animo occidendi fecisse *indubitate* (k) credetur. Iudici igitur, quod ego ne permittendum quidem existimo, probare erit difficillimum, occidendi animo non esse inflictum uulnus, & in hominis potestate sic esse gladium, ut in eo arbi-
D
trium

(i) L. I. §. 3. ff. h. t. uerba, *ex re.* (k) L. I. §. 3. ff. h. t.

trium uitae & necis repositum fit. Idem dicetur de illo, qui uulnerandi animo gladio aliquem percusserit. Quid si autem adolescentuli duo congregiantur, et se armati, neque occidendi, neque uulnerandi, animo. Verum tamen, cum in ioco etiam exardescat saepius iuuenilis animus, res semper periculi erit plena, si uulnus, aut mors, ex illo lusu oriatur. Nihilominus tamen, si manifestum reddi possit, neque inimicitias neque cupiditatem, neque iram, interuenisse, illam adolescentum lasciuiam, petulantiae conuenienter leuius reprimendam esse, (1) non ambigimus.

§. XXVIII.

Ille etiam, qui hominis mandat occisionem, eadem, qua interfecto, poena percutitur. Qua in re explicanda illud considerandum est, num mandato solum, an maleficio cum mandato coniuncto, lege tam acerbe occurrant. Confiteor equidem, occidendi cupiditate ardere, qui hominis interitum alteri committat. Lex tamen non omnem caedis conatum poenae metu capitalis continet, sed tunc demum uoluntatem, ut exitum, contemplatur, cum uulnus gladio, uel alio telo pestifero, illatum fit, aut, *cum telo occidendi hominis, uel furti faciendi, causa, quis ambulauerit.* (m) Cum igitur Lex Cornelia non perpetuo animum caedis perpetrandae pro ipsa caede habeat, nobis profecto non licuerit legis augere acerbiter, aut illud quoc

(1) L. IV. §. 1. ff. ad Leg. Corn. (m) L. I. §. 3. ff. h. t.

quod tantum (n) a reliquo iure discedit, in alia etiam causa retinere. Neque exemplis, quibus ad illustrandam hanc legem uti possumus, destituimur. Haud ignoramus, non solum plecti eum, qui iniuriarum causa percussit, sed etiam, qui curavit, ut aliquis percuteretur. (o) Sequitur itaque poena mandantem, cum iniuria re alicui est imposita. Non inepte igitur dicemus, constitutam esse quandam facinorum societatem inter mandantem & eum, qui suscepit mandatum, ut mandans pro eo, quod a mandatario commissum est, & ipse refrenetur. Et hoc sensu dici mihi uidetur, *mandatorem caedis haberi pro homicida*, quod ex illa facinorum communione, si caesus homo fuerit, nascitur. Aliam autem obligationem frustra quaeras. (p) Rei enim turpis mandatum nullum est. Cum itaque mandatarii actio mandantis quodammodo esse uideatur, ex eo fluit, mandantis coercionem poena mandatarii non esse grauiorem. Mandatarius igitur, si uel caedem exsequutus sit, uel mandantis inimicum gladio percusserit, aut cum telo hominis occidendi causa fuerit, siue alio modo poenam legis meruerit, ob societatem culpae cum sua calamitate mandantis perniciem coniunget. Det igitur operam mandans, ut, quam celerrime fieri possit, mandatum reuocetur.

D 2

§. XXIX.

(n) L. CCXXV. de uerb. signif. (o) L. XI. pr. ff. de iniur. (p) L. VI. §. 3. Mandat. uel contr. L. XXII. §. eod.

§. XXIX.

Neque enim diutius, quam intercedit ille consensus, qui mandatarii facinus cum mandantis periculo copulat, mandatarius mandanti crimen confiteri. Ex quo plura nascuntur. Si enim conspiratio ista animorum poenae & supplicii est causa, mandans, qui curauit, ut iniuria alicui fieret, de iniuria tantum tenebitur, etiamsi caedem fecerit mandatarius. Quid autem, si quis mandauerit caedem, ille autem cui res commissa est, faciat tantum iniuriam. Dicitur possit (q) *subtili ratione*, cum in caedem consensisset uterque, consensum de iniuria inter illos non intercessisse, ideoque mandantem, iniuriae non esse condemnandum. Quod si autem, si nullum intercessisset mandatum, ne iniuria quidem esset facta, eum, a quo mandatum est profectum, acrius cohibendum esse non dubito. Omne autem turpis facinoris praeceptum in magistratus animaduersionem incurrit.

§. XXX.

Ait Lex, *si in rixa percussus, homo perierit, ieiunctis uniuscuiusque in hoc collectorum contemplari oportet.* promptu est, si homo a pluribus in rixa sit interfectus, inquirendum esse in ictum uniuscuiusque, quod ex eo de occidendi animo fieri possit iudicium. In hoc utique dubio caret, si homo a latronibus sit occisus, de latronibus sumendum esse supplicium.

a fic

(q) L. LI. §. 2. ff. ad Leg. Aquil.

a sicariis fit interfectus, de sicariis Lege Cornelia esse pronuntiandum. Verum, si non ficariorum, neque latronum manu, sed in turba, exorta lite, ab illis, qui liti se ingerunt, percussus quidam ceciderit, quid tum statuendum uideatur, sermo est. Negavi legem Corneliam rogatione explicandam esse Aquilia, quia longo sunt disiuncta interuallo, capitis pendere poenas, & facinus luere pecunia. Legis enim Aquiliae uestigiis si insistas, cum non appareat, cuius ictu homo perierit, omnes, quasi occiderint, (r) tenentur, neque, si cum uno agatur, ceteri liberantur. Haec, si Lege Cornelia obseruantur, a Dracone hanc legem dico fuisse conditam. Si enim homini, frequentia ictuum, qui eandem corporis partem saepius affligerunt, aut uulnerum multitudo, spiritum intercluserit, illud profecto, quod nemo fecit, sed casu potius accidit, singulis nullo iure attribuetur. Omnes autem censere supplicio dignos, & unum quemque ex alieno (s) condemnare facto, erit iniquius. Iniquissimum denique fuerit, infirmiore, remotiore, cum illis, qui caeso in rixa fuerunt propiores, cum ualentissimis tandem, & robustissimis, eodem loco numerari. Reliqua igitur legis Corneliae capita in subsidium sunt uocanda.

§. XXXI.

Cognouimus, indubitate animo occidendi fecisse uideri, qui gladio in homine percusserit, eumque, qui uulnerauerit

D 3

(r) L. XI. §. 2. ad Leg. Aquil.
de poen.

(s) L. XXVI. ff.

rauerit animo occidendi, ut homicidam puniri. (t) Homine igitur a multis occiso, si quis forte gladio uulnus iniecerit, ex uulnere, quod gladio factum est, de animo uulnerantis, & deinceps de poena, consilium capiatur. Pari modo, si duo, aut plures, gladio, cum quo omne telum immane & atrox semper est componendum, ad caedem hominis fuerint usi, sine dubio hominis sustollendi animo uulnus incussisse credendi sunt. Et haec fuit causa, cur ictus contra unumquemque inspicere oporteat. Quod etiam in sequenti tempore a Graecis custoditum est, ut, explorato uulnere, iste, qui in turba, fuste grauiori, aut lapide, hominem percussisset, manu amputata, poenam lueret, qui autem leuiore egisset instrumento, mitiori poena defungeretur. (u) Quod multo diligentius a Basilio (x) conseruatum est. Qua in re omnia ferre illa, quae supra de caede hominis & de animo occidendi exposuimus, haud mediocrem utilitatem afferant. Si igitur exploratum sit, qui gladio aut grauiori telo percusserit, ille occisi manes supplicio expiabit, reliqua autem turba, pro eo, quod iustum uideatur, domabitur. Quid autem, si sit in incerto, quid gladium aut telum perniciosum gesserit. Factu nobis uidetur optimum, praeterire maleficium capitale, dum de illo certius quid appareat, multitudinem autem quae manus illi, qui caesus erat iniecerat, pro eo coercere, quod iuri conueniens esse uideatur. Silere tamen illuc

(t) L. I. §. 3. ff. ad Leg. Corn. (u) Harmenopul
L. VI. h. t. (x) L. LX. h. t. L. XVII. eod.

illud non debemus, a Paulo, ex quo haec lex decerpta est, mitiorem poenam in hac causa memoriae esse proditam. (y) Verum, ut omittam, Legem Corneliam, ut modo audiamus, Iustiniani tempore fuisse exasperatam, ideo hanc legem truncasse uidetur Iustinianus, ne, relicta integra, aliquam poenam, quae non ex ipso Corneliae legis fonte dimanaret, eligeremus.

§. XXXII.

Reliqua sunt, quae, mea tamen sententia, ad legem Corneliam referenda non sunt, expositio partus, & causa mortis illa, quam Lex Aquilii memorat. Et de partu quidem ita Paulus, *Necare uidetur, & qui partum abiicit, qui alimonia denegat, qui eum publicis locis exponit, misericordiae causa, quam ipse non habet.* (z) Parentibus enim, quem tollere nollent partum, eum exponere semper licuit. Neque haec libertas, quantum nobis cognitum est, uel si legem Iuliam & Papiam intuearis unquam eis fuit adempta. Quam inuetarata consuetudinem, nunquam turbata, cum ne Augustus quidem excindere fuerit ausus, in aperto est, Legi Corneliae cum hac causa nihil esse negotii. Abiectio tamen partus (a) recentiori tempore poenis circumscribi, sensim homicidio haberi peius, & extremis suppliciis (b) coepit prohiberi.

§. XXXIII.

(y) Paulus L. V. sent. t. 23. §. IV (z) L. IV. ff. de agnosc. & alend. lib. (a) L. II. Cod. de infant. expos. (b) L. IV. C. h. t. Nouell. CLII. pr.

§. XXXIII.

Causa, quam lex Aquilia literis mandauit, illa est, si alius tenuit, alius interemit, is, qui tenuit, quasi causam mortis praebuit, in factum actione tenetur. (c) Monere non destitimus, circumspicte admodum quaerendum esse argumentum ex eo, quod Lege seruata Aquilia, ad illud, quod Lege Cornelia obtinet. Dici quidem poterit, eum, qui Lege Aquilia (d) iure occidisse uidetur, etiam excusari, si Lege Cornelia actio fit, (e) sed idem contra non fieri debet, quod passim ostendere conati sumus. Ait Vlpianus, *Quasi causam mortis praebuit*. Causa enim mortis, ut recordamur, ita datur, si quis hominem adeo accipiat male ut ex uulnere, uel ex uerberibus, necessario mors consequatur. Ideo autem lege Aquilia, quasi causam mortis praebuerit, reus iste censetur, quia lege Aquilia, ut omnes norunt, etiam de *leuissima culpa quaeritur*, quod Lege Cornelia secus fit. (f) Si igitur quis illum, qui interfectus est, tenuerit, modo ipse caedem nequa mandauerit, neque manu uulnus graue adiecerit, neque ipse caedis faciendae causa cum telo ambulauerit, nullo legis Corneliae capite deliquisse uidetur, ideoque nec ullo modo poterit condemnari. Neque enim manu sua aliquid commisit, quod mortem caedem afferret, & illud etiam, quod manu retentus, occisus fit, in alterius erat positum arbitrio. Confitemur tamen, iudicis arbitrio grauius esse coercendum

§. XXXIV

(c) L. XI. §. I. ff. ad L. Aqu. (d) L. IV. ff. ad Leg. Aquil. (e) L. IX. ff. h. t. L. III, ff. C. h. t. (f) L. VII. ff. h. t.

§. XXXIV.

Constituit Lex Cornelia iudicium (g) publicum, sicariis autem & ueneficis, non minus, ac ceteris, qui hac lege obligantur, poenam capitalem (h) Quae principio erat, deportatio insulae, & omnium bonorum ademptio. (i) Deportatione autem, ut norunt omnes, amittitur ciuitas. (k) Interest tamen, *deportari* in insulam ab Imperatore, aut a Praefide. Ciuitatis enim amissio *sententiam praefecti* statim consequitur, Principis autem condemnatione tum perit ciuitas, cum in insula reus statuitur. (l) Sed postea *honestiore loco* positi, (m) quem decurio tamen mihi habere non uidetur, siue altiores, ab humilioribus sunt seiuncti, ita, ut poena illis non immutaretur, his uero exasperata sit uehementer. Capite enim puniuntur, (n) qui secundo gradu sunt, (o) imo humiliores uel subiiciuntur bestiis, aut in crucem tolluntur. (p) Etenim illud in poenis frequenter seruatum est, (q) ut liberis serui, illustrioribus (r) plebs, atrocius

E

cius

(g) L. I. ff. de publ. iud. pr. (h) L. III. §. 5. ff. h. t. L. II. ff. de poen. (i) L. III. §. 5. ff. h. t. (k) L. II. §. 1. ff. L. XXIX. ff. de poen. §. 2. Inst. de cap. de min. L. VI. ff. pr. de interd. & relegat. (l) L. II. §. 1. ff. de poen. (m) L. XVI. ff. h. t. (n) L. XVI. ff. h. t. (o) L. III. §. 5. ff. h. t. (p) Paul. Sent. L. V. L. I. h. t. (q) L. III. §. 5. h. t. (r) L. I. §. 1, 2. L. IX. §. 11 ff. de poen.

cuius puniantur. (s) Sed hodie, ferro ultore, ficarius prostermitur, omni, quod antea seruatum erat, sublato discrimine, ut nulla amplius dignitas, ferro, (t) & capitali sententiae, reum subducere possit. (u) Quod ferri supplicium interpretatur Theophilus. (x) τὸ τίφει. Qua ex causa Iureconsultis gladius non raro ultor appellatur. Paulus hoc supplicii genus nominat (y) decollationem, Callistratus (z) capitis amputationem, quae (a) non securi, sed gladio facienda est. Eadem ruina (b) bona damnatorum, quia uitae adimitur, auferuntur. Cetera quoque, quae ad inquirendam adhibentur ueritatem, cum quaestio habetur iudicio (c) publico, & de crimine capitali & atroci, cuius ueritas, nisi tormentis, (d) explorari non potest, in hoc etiam iudicio occurrunt. Iudex igitur, perpensa rei (e) dignitate, collectis ex uocis signis, ex sermone, (f) constantia, trepidatione, existimatio.

-
- (s) L. III, L. IX. L. XII. ff. de poen. L. VIII, L. XI. L. XVI. C. de quaest. L. VI. §. 2. ff. de interd. & releg. (t) §. 5. Instit. de publ. iud. (u) L. XVI. C. de poen. (x) h. t. Harmenop. h. t. §. 3. Libr. Basil. L. 60. h. t. L. III. L. XXXI. Cod. ad L. Iul. de adult. & stupr. §. L. V. de malef. (y) Paul. rec. sent. L. V. t. 17. §. 3. (z) L. XXVIII. pr. de poen. (a) L. VIII. §. 1. ff. de poen. (b) L. I. pr. ff. de bon. damnat. (c) L. VIII. pr. C. de quaest. (d) L. VIII. pr. ff. de quaest. L. III. C. h. t. (e) L. VIII, XI. XVI, XVII. C. de quaest. (f) L. X. §. 5. ff. de quaest.

stimatione nocentis in ciuitate, utatur deinde argumentis uero similibus, (g) & probationibus aliis, tum, uelut certis indiciis, ad tormenta procedat. Qua de re multis alias uoluminibus actum est. Illud autem sollicitè inquirat iudex, a quo caedes fuerit imperata, quia hoc in primis patefieri, (h) leges contendunt.

§. XXXV.

Et haec quidem habuimus de sicariis & ueneficis, de nomine ficariorum, de illorum scelere & supplicio. Nunc ad eos instituti ducit ratio, quibus caedem commisisse impune est. Stat sententia ab illis discedere, qui aut magistratu exornati, aut publica muniti auctoritate, homines e medio tollunt, & ad eos sermonem transferre, qui uel discriminis fugiendi causa, uel dolore, cui leges ignoscendum fanciunt, concitati, caedem suscipiunt, uel denique illum ex rebus humanis exturbant, quem omnibus perimere fas est. Periculi auertendi causa impune occiditur latro, quia *inferendae caedis uoluntate praecessisse uidetur.* (i) Sunt autem latrones, uel *praedones*, (k) qui nec nobis, nec quibus nos, publice bellum decreuimus. (l) Exercet igitur hostilia latro, sed nec publice bellum indixit, neque auctoritate publica bellum illi denunciatum est. Si igitur ex gente uicina nonnulli, pacti de

E 2

im-

(g) L. VIII. §. 1. C. de quaest. (h) L. VI. pr. L. XVII. ff. de Sen. Conf. Siliano. (i) L. IV. Cod. h. t. (k) L. XII. de capt. & postlim. reuerf. (l) L. CXIIX. de uerb. signif.

impetu faciendō, praedas egerint ex illis agris, quae
 gente focia, cum qua nulla est dissensio, coluntur,
 quidam ex ciuibus, non euerendae Reipublicae, sed
 nocendi animo, & praedandi, eandem uitam sit fecerunt
 ti, pro latronibus ex legis sententia non immerito
 habebuntur. Et haec fortasse illa est factio, (m) quae
 grassator à latrone disiunctus est. Eo autem, quod
 latro omnibus esset infestus, quoscunque obiiceret occidendi
 casio, non illepide illum latronem uocat Arbiter, c. i. c. i. c.
 qui ignotos laeserit. Festo autem obsessores uiarum
 eo indicantur nomine, sed, si leges audiamus, latronum
 nis uerbum multo est atrocius. Quamuis enim latro
 tro in itinere etiam struere possit insidias, non tamen
 omnes, qui itinera obsident, inter latrones referendi
 sunt. Grassator itaque, qui etiam in itinere ferre
 aggredi, & peregrinantes spoliare (n) dicitur, latro
 ni iudicatur proximus. Grassatur equidem latro, sed
 grassandi uerbum idem sonat, quod delinquere. Tutor
 tor igitur, qui rem familiarem pupilli male admini-
 strat, in re familiari grassatur, & in tutela. (o) Armatus
 tum telo latronem incessisse, cum ex moribus illius
 tum ex ipsa lege colligas. (p) Cum igitur caedis in-
 rendae uoluntate latro praecesserit, iure caesus exis-
 mandus est. Qui itaque latronem interfecit, lege
 excusatur Cornelia.

§. XXXV

(m) L. XI. §. 2. ff. de poen. (n) L. XXIIX. §. 1. ff. de poen.
 ff. de poen. (o) L. III. §. Nunc L. VI. ff. de
 susp. tut. (p) L. XXIV. de capt. & de pos.

§. XXXVI.

Ex eodem argumento, quod naturalis ratio aduersus periculum hominem se defendere permittat, (q) ille, qui telo (r) se tutantem furem, mortis metu, occiderit, in Legem Corneliam non incurrit. Et hoc quidem cum clamore ex XII. tabularum lege occisorem *testificari* oportebat. (s) Quo autem fur nocturnus occidatur impune, necesse non est, ut telo se fur defendat, sed clamore tantum *testificari*, adesse furem, & deprehendi, sufficiet. Et hoc quidem, ut opinor, hac de causa constitutum est, quod tenebrae furis tegant conatus, in tenebris etiam facilius aliquid patretur, quam si res luce geratur, quod tandem obscuritas, periculi opinionem omnibus uehementer augeat. Quod ne lege quidem Cornelia immutatum esse, credimus. Etenim, si quis, deprehenso nocturno fure, cum nulla amplius nocendi occasio esset illi relicta, eum nihilominus tamen occiderit, Lege Cornelia causam dicere omnino est obligatus. Quae etiam ratio in fure diurno seruanda est. Fac autem, noctu, his praesertim temporibus, cum telis utamur uehementioribus, & quae teguntur facillime, deprehendi furem nocturnum, & antea, quam redigatur in potestatem, occidi. Crediderim, ob maius periculum, sine quo furibus hodie non potest parci, maiorem quoque occidendi nocturni furis esse relictam facultatem.

E 3

§. XXXVII.

(q) L. IV. pr. ff. ad L. Aqu. (r) L. LIV. §. 2. ff. de furt. L. IV. §. 1. ff. ad L. Aqu. (s) L. IV. §. 1. ff. h. r.

§. XXXVII.

Quid autem fiet, si furem, cum furto fugiente Dominus subreptarum rerum persequatur, eumque cum telo resistere coepisset, occidat. Ambiguos in hoc reddit in primis, quod furi tum demum, si proprium aliquis coniciatur periculum, vis affe-
 possit. (t) Ille autem, cui fur aliquid subtrahit, in-
 tae periculo non uersatur, sed rerum suarum facit
 cturam. Culpa autem sua, qui furtum passus
 subit discrimen, quia furem persequitur, illud autem
 ex quo homicidium oriri potest, cui tamen Lex Cor-
 nelia tam uehementer obsistit. Verum, si rem si-
 etemus, & legem conferamus cum lege, tum demum
 qui furem extinxit, poena censetur dignus, quando
 cum eum apprehendere posset, occidere maluit. (u)
 Licet igitur unicuique res defendere suas & in eo,
 amissa recuperet, elaborare. Periculum igitur
 momentum deprehensionis est referendum, & si
 sine periculo tunc non poterit deprehendi, occidit
 quamuis, Lege Cornelia quaestionem non excitabit.
 Id quod nostris temporibus, cum alia tela, periculi
 plenissima, inuenta sint, uix uideam, quomodo sine
 nocturnus sine periculo adiri possit.

§. XXXVIII.

Pari ratione in (x) nullo uidetur peccasse, qui per-
 cussorem, ad se uenientem, gladio repulerit. Neque min-

(t) L. IX. ff. h. t. (u) L. V. ff. ad L. I. (x) L. I.
 C. h. t.

qui aggressorem, uel quemcunque alium, in dubio uitae constitutus discrimine, occiderit, nullam ob factum metuat (y) calumniam. Haec uberius explicantur lege Aquilia, (z) Si quemcunque alium, ferro se petentem, quis occiderit non uidebitur iniuria occidisse. Dubio caret, illum, qui ne Lege quidem Aquilia reus constituitur, multo minus contra legem Corneliam deliquisse.

§. XXXIX.

In memoriam reuocanda sunt ea, quae iterum saepiusque dictitauimus, ex instrumento, quo quis alicui uim intulerit, de homicidii proposito legem iudicare. Cum igitur, qui ferro alterum petiit, caedis inferendae uoluntate (a) praecessisse uideatur, ille, qui de capite periculum deiecit, (b) aggressorem iure interfecit. Eandem omnino sententiam amplectimur, si quidam eum forte occiderit, qui fuste ingenti, (c) alioque telo exitioso, daret impetum, siquidem, cum ex telo de animo ducatur coniectura, in hoc etiam animus occidendi adfuisse credendum est.

§. XL.

Verum tamen haud semper erit necessarium, ut ille, qui iure interfectus est, telo, aut insigni aliquo instrumento aliquem adoriatur, sed sufficit, eum, qui ho-

(y) L. II. C. h. t. (z) L. V. pr. ad L. Aquil. (a)
 L. V. C. h. t. (b) L. III. ff. de I. & I. L. III.
 C. h. t. (c) L. LIV. §. 2. ff. de furt.

hominem caecidit, *in dubio positum fuisse vitae discrimine*. Ita, cum duo me persequantur, alius autem aditu viae augustae me fugientem retinere, & percussoribus, qui insequuntur, obiiicere cupiat, iure occidendi, qui mihi tam graue salutis creauit periculum omnino existimo. Iam, si homo robustissimus fuerit, eum uerberaturus sit, qui uiribus haud multum proficit, si plures uel baculis aliquem circumuenerint, periculum fit, ne circumuentus, in potestatem aggressorum redactus, ad necem uerberetur, aut partem illidatur, aut stranguletur, gladio istam uim irreprimi, arbitror. Paria igitur ut sint arma, leges non postulant. Et hoc recte quidem, quia & frangere caput hominis frangi possit. Quid autem, si quidam quum leuiter uerberaretur, nec in ullo mortis esset periculo, caedem nihilominus tamen alicui intulerit. Hunc equidem ex lege defendi non erediderim. Hominem enim occidit, qui nec animo occidendi accesserat, neque ipsum in uitae discrimine constituerit, eamque iniuriam, quam iudex leuiori poena cohibuisset, ipse priuatus, atrocissime ultus est.

§. XLI

Ex illis, quae modo enarrauimus, clare apparet, eum uehementius persequi leges, qui gladio, alio telo pestifero, siue animo occidendi, caedem commiserit, isti autem, qui periculum a capite auerit, etiamsi cum caede hoc factum sit, plurimum incogere. Caveat tantummodo, qui a periculo liber

ne, aggressore, seu fure, redacto in potestatem, cum parcere illi posset, eum interficiat, quia tum aequè, ut percussor, coercetur.

§. XLII.

Restat, ut de illis uideamus, qui casu hominem occiderint. Casus quid sit, & quomodo definiatur in iure, constat. (d) Pro casu autem hoc loco non solum ille euentus, a quo animus noster prorsus abfuit, intelligitur, sed etiam, ad quem aliqua cogitatione nostra peruenerimus, qui tamen exitus, tum nostrae, tum aliorum sententiae, contrarius, & praeter expectationem omnium fuit hominum. Illius est generis, quando, telo emisso manu, homo eo sit traiectus, posteriori loco intelligitur, quando alicui ictum quidem inferimus, ita tamen, ut, morte ex tali iniuria rarius contingente, hominem interfectum iri, nemo credidisset. Quod tunc accidisse opinio est, si ex leuiori (e) ictu aliquis decesserit.

§. XLIII.

Hic casus contigisse facilius creditur, si pater, (f) cum filium emendare cuperet, si magister, (g) qui artes doceret alterum, corrigendi animo,

(d) Brissonius de uerb. signif. aliique. (e) L. I. §. 3. ff. h. t. L. V. C. h. t. L. 4. §. 1. ff. h. t. (f) L. III. C. de patr. potest. (g) L. V. §. 3. ff. ad L. Aquil.

mo, filium, aut discipulum, percusserit, & occiderit. Neque minor (h) castigandi facultas in seruos domino permessa est. Et de Domino quidem, quantum ei concessum sit, uidimus. Patri autem, & magistro, tantum, ac domino, leges non indulserunt. Caueat igitur pater, magister, & propinquus, non castigandi animo, eo utantur instrumento, quod a illis solet usurpari, qui occidendi animo percutiunt. Etenim, si atrocitas facti ius domesticae emendationis excedat, placet, enormis delicti reos iudicum tradendi notioni (i)

§. XLIV.

Iusto etiam dolori indulgere nonnunquam legem posuimus. Licet igitur domino interficere eum, qui uel ipsi, uel alicui ex eius familia, stuprum per uim inferre conatus sit. (k) Quo autem caedes uideatur iusta, & excusetur, uim oportet esse allatam. Mulier itaque interfecto, qui per uim conabatur extorquere pudorem, hac lege seruabitur incolumis. Quid autem de familia dicendum est. Nostris enim moribus, cum familia ex ingenuis composita esse soleat, potestas illa, qua antiqui utebantur in seruos, dominis amplius non competit. Veri autem est simile, illam occidendi facultatem propriam fuisse illius potestatis, quae domini in seruos erant exornati (l) Quamuis igitur

(h) L. unica Cod. de emend. seru. (i) Lex unica Cod. de emendat. Propinq. (k) L. I. §. 4. ff. h. t. (l) L. XXIII. ff. ad L. Iul.

tur de domino dubitemus, nihilominus tamen ille, cui vis infertur, impune occidere poterit uitae (m) honestae tam turpiter insidiantem.

§. XLV.

Maritus etiam, si, impetu tractus doloris, uxorem, in adulterio deprehensam, interfecerit, a poena Legis Corneliae est immunis. Et maritus quidem, si domi suae caede exstinxerit eum adulterum, qui leno fuerit, artem ludicram fecerit, iudicio publico condemnatus, nec restitutus, fuerit, nullo prorsus subiicitur iudicio. (n) Si uero uel extra domum hoc fecerit maritus, uel ei adultero necem attulerit, quem occidere lege non licet, (o) poenam incurrit, ut ego credo, arbitrio iudicis definiendam. Cum enim marito data sit libertas cuiusdam adulteri occidendi impune, sequitur equidem, non omnem caedi impune adulterum, attamen transire ab eo, quod licet, ad alterum, quod poena legis Corneliae & capitali impeditur, menti legis uidetur repugnare. Iustus enim dolor, qui nonnunquam prorsus excusat, hic etiam adfuit, & denique nulla adest ratio, cur isti, qui occidit adulterum, domi suae deprehensum, aequè non debeat ignosci, ac illi, qui uxorem, deprehensam in adulterio, interfecerit. Patri tamen hac in causa plenior facultas data est (p) Huic enim filiam, F 2 quam

(m) L. I. §. 4. ff. h. t. V. *sibi*. (n) L. XXIV. ff. ad L. Iul. de adult. coercend. (o) Loc. cit. (p) L. XX, XXI, XXII, XXIII, XXIV. ff. ad L. Iul. de adult.

quam in potestate habet, in adulterio deprehensam simul cum adultero occidere licet, modo ad ultimum mortem cum filiae caede uno prope ictu ac impetu coniunxerit. (q) Maritus autem, qui uxorem, inuectam cum adultero, iusta incitatus ira, occiderit, humiliori loco positus est, in exilium datur perpetuam, si aliqua in dignitate constitutus ad tempus relegatur. (r)

§. XLVI.

Seruus etiam, qui domino aduersus percussorem subsidium ferre obligatus est, Lege Cornelia non tenetur, si illum, qui domino sit infidatus, occiderit. (s) Quae lex cum securitati domuum prospicienda non immerito ob publicam utilitatem hodie quaeque obtinebit. Si igitur liber homo, qui, accepta pecunia, mihi seruit, aduersus alterum, qui animo occidendi mihi uim fecerit, subsidium ferat, & uim repellens, caedem ediderit, hoc eum senatus Consulto defendendum esse non ambigimus. Ille autem quem interimere omnibus fas est, transfuga appetitur, quem, tanquam hostem, ubicunque sit inuentus interficere permittitur. (t)

§. XLVII.

(q) Leg. cit. (r) L. I. §. i. h. t. (s) T. ff. de nat. Consult. Silanian. (t) L. III. §. 6. ff. Leg. Corn.

§. XLVII.

Cum autem in omnibus referat delictis maioribus, (u) num consulto, an impetu, committatur facinus, quaeri potest, num ebrietas (x) aut summa ira, delictum excuset. Noui equidem, ex disciplina militari in delictis quibusdam ob ebrietatem ignosci militibus, & poenam remitti capitalem. (y) Verum tamen, cum omnibus, ut nemo dubitat, eadem non sunt permessa, non inepte quaeritur, num ab eo, quod in causa quadam militibus indulserunt Imperatores, sit transitus ad caeteros faciendus, qui nomen militiae non dederunt. Multo maiori difficultate afficiuntur, qui ex illa Theodosii, (z) Arcadii & Honorii lege, in fauorem ebriorum aliquid eliciunt. Eadem tamen, mea quidem sententia, ratio, quae a furioso & mente capto legis poenam arcer, illum etiam ebrium, qui furioso par est animo, a legis poena defendat. Irae autem leges multum indulgere, me legisse, non memini. Etenim, si per ebrietatem aut furorem, aliquid delinquitur, quia haec uitia ex animo non oriuntur, sed animo accidunt, datur nonnunquam errati uenia. Ira autem animi est impetus, qui ex ipsa mente ortum ducit, & qui emendatione magis, quam excusatione, dignus est. Neque a legibus, cum de im-

F 3

pe-

(u) L. V. §. 2. ff. de poen. (x) L. XI. §. ult. de poen. (y) L. VI. §. 7. ff. de re milit. (z) L. unic. C. si quis Imper. maled.

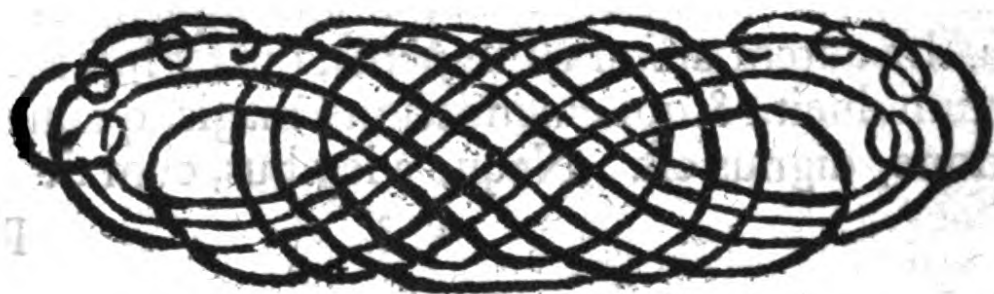
petu loquerentur, irae facta est mentio, sed ebrietas tantum (a). De infante autem & furioso, cui mente captus comparandus nulla est dubitatio, si quidem hunc fati infelicitas, illum consilii, excuset, innocentia (b)

§. XLVIII.

Accipe L. B. mente benigna quae, de sicariis ex Legge Cornelia proponi permittit temporis exiguitas. Annus quidem erat, uniuersam illustrare legem, eamque, cum canone collatam, ad nostri temporis usum referre. Quod meum consilium cum dimittere temporis angustiis essem coactus, in alium locum, si uitam Deus concesserit, reiiciendum esse sum arbitatus.

(a) L. XI. §. 2. de poen. (b) L. XII. ff. de poen.
L. V. §. 2. ff. ad L. Aqu.

F I N I S

COROL

COROLLARIA.

I.

Sicuti possessio non est species iuris in re per se & sua natura, sed, quatenus accessoria ad reliquas quatuor, nempe dominium, hereditatem, servitutem & pignus, ita quoque nullus datur genuinus color, seu fundamentum processus possessorii, nisi ex iure reali, nunquam ex iure ad rem.

II.

Quoties igitur in petitorio quis fundatus est iure reali, toties ipsi in possessorio contra turbationes succurritur, praeiudicat item & praeparatorie remedijs adipiscendae retinendae & recuperandae possessionis, etiamsi nullum interdictum in iure nostro desuper reperiatur.

III.

Pessime sibi consulunt, qui doctrinam possessorii nostri ex interdictis hauriunt. In cognita enim tempore interdictorum fuit differentia inter summarium & ordinarium, neque leuato uelo procedere significat celeriolem processum, sed extraordinariam cognitionem, si uelum praetoris leuaretur, quod & iudices postea habebant.

IV.

Ineptus est & ualde insufficiens conceptus actionum duplicium, quod actor sit qui prius ad

iudicium prouocat, & forte dirimatur res, si uterque simul prouocet. Vterque enim actor est & manet, uterque reus per totam litem, cui nec renunciari potest ab actore sicuti alias, sed tacita reconuentio inest his iudiciis duplicibus, etiamsi reo instituta non sit.

V.

Recte quidem in legibus dicitur, quod actio pro socio sit utrique directa, sed insufficienter iterum est hic conceptus. Est enim haec actio duplex, & ideo semper directa. Neutra enim admittit actionem contrariam, non uero utrinque directa semper est duplex.

VI.

Rarius actiones in rem scriptae rite percipiuntur. Parum enim mutantur ab actionibus realibus, & sicuti instituta actione quod metu causa, pretium restituendum est possessori tertio ita reliquae quatuor uix in minima parte naturam actionum realium inducunt.

VII.

Est itaque actio in rem scripta personalis quodammodo realis facta, sed cum maxima restrictione, quae ex ipsis legibus haurienda, neque ob paritatem rationis alia quaedam fingenda est.

F I N I S